

నేనెరిగిన బార్షుల

- పి.వి.నరసింహారావు

6

చదవండి - ఆలోచించి చెప్పండి.

సహనము, సత్యము, శాంతగంభీరము,
 ఆత్మవిశ్వాసము, నహరహరము
 సాధన, దక్షత, సాధుభాషణమును,
 సద్వివేచనమును, సద్గమనము,
 దానము, ధైర్యము, త్యాగము, సునిశిత
 బుద్ధి, మేల్గొంచుట, పుణ్యగుణము,
 కరుణ, క్షమ, పరోపకారబుద్ధియనెడి
 యాలోచనారీతు లమరియుండు
 మనుజులెప్పుడును మాన్యులు, మంగళస్వ
 రూపులు, మహోన్నతులు, విరాడ్రూపకోభి
 తులు, సుకీర్తికాంతపరపతులు, సుమతులు,
 జగతిగతి విరచితులు, సజ్జనులువారు.

ప్రశ్నలు:

1. ఈ పద్యం దేన్ని గురించి చెబుతున్నది?
2. ఈ పద్యం ద్వారా గుర్తించిన లక్షణాలేవి?
3. మంచి లక్షణాలు కలిగిన వారినేమంటారు?
4. అలాంటివారి గురించి ఎందుకు తెలుసుకోవాలి? వారితో ఎందుకు సాంగత్యం చేయాలి?

పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం

సమాజంలో కొద్దిమందే ప్రభావశక్తి సంపన్నులు ఉంటారు. ఈయన సాంగత్యంపొందినా, ఈయన గురించి తెలుసుకున్నా, స్ఫూర్తి కలుగుతుంది. మంచిమార్గంలో నడవడానికి అవకాశం కలుగుతుంది. ఇలా స్ఫూర్తిదాయకులైన వారిలో బూర్షుల రామకృష్ణారావు ఒకరు. ఈయన హైదరాబాదు రాష్ట్రానికి తొలి ముఖ్యమంత్రిగా పనిచేసి, రాజనీతిజ్ఞులుగా, బహుభాషావేత్తగా, పరిపాలనాదక్షులుగా పేరెన్నికగన్నాడు. ఈయన మహోన్నత వ్యక్తిత్వాన్ని ఆవిష్కరించేలా పి.వి.నరసింహారావు వ్యాసం రాశాడు. మహోన్నత వ్యక్తిత్వాల నుండి స్ఫూర్తి పొందడమే ఈ పాఠ్యాంశ ఉద్దేశం.

పాఠ్యభాగ వివరాలు

అభినందన వ్యాసం : గొప్పవారి బీవితాన్ని, వారి మహోన్నత వ్యక్తిత్వాన్ని విశ్లేషిస్తూ ప్రశంసిస్తూ రాసిన వ్యాసమే అభినందన వ్యాసం.

పాఠ్యపరిచయం : ఈ వ్యాసం 'ఆంధ్రప్రదేశ్ మాస పత్రిక' (డిసెంబర్, 1972) లోనిది.

విద్యార్థులకు సూచనలు

- ❧ పాఠం ముందున్న ప్రవేశిక చదవండి. పాఠంలోని విషయాన్ని ఊహించండి.
- ❧ పాఠం చదవండి. అర్థంకాని పదాలకింద గీతలు గీయండి.
- ❧ వాటి అర్థాలను వుస్తకం చివరున్న 'పదవిజ్ఞానం' పట్టికలో వెతకండి. లేదా నిఘంటువును చూసి తెలుసుకోండి.

రచయిత పరిచయం

(1921 - 2004)

భారత ప్రధానిగా, బహుభాషావేత్తగా, భారతదేశ ఆర్థిక సంస్కరణల పితామహులుగా పేరొందిన పి.వి. పూర్తిపేరు పాములపర్తి వేంకట నరసింహారావు. వరంగల్లు జిల్లా నర్సంపేట మండలంలోని లక్ష్మేపల్లి గ్రామంలో జన్మించాడు. కరీంనగర్ జిల్లా భీమదేవరపల్లి మండలంలోని వంగర గ్రామస్థులు రుక్మిణమ్మ, రంగారావుగారలకు దత్తపుత్రుడు. స్వామి రామానంద తీర్థ పి.వి.కి రాజకీయ గురువు. బూర్గులవారు గురుతుల్యులు.

విద్యార్థిదశలోనే హైద్రాబాద్ విముక్తి పోరాటంలో పాల్గొని ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం నుంచి బహిష్కరణకు గురైనాడు. 1938లో హైద్రాబాద్ రాష్ట్రకాంగ్రెస్లో చేరి రాజకీయ జీవితాన్ని ఆరంభించాడు. రాష్ట్ర, కేంద్ర ప్రభుత్వాలలో బహుకాలం మంత్రిగాను, ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రిగాను, భారతప్రధానిగాను విశిష్టమైన సేవలందించాడు. చతురతతో భారత రాజకీయయవనికపై ఒక వెలుగు వెలిగిన రాజనీతిజ్ఞులు.

తెలుగు భాషతో సహా హిందీ, ఉర్దూ, ఆంగ్లం, మరాఠీ మొదలగు 17 భాషల్లో అనర్గళంగా మాట్లాడగలిగిన బహుభాషావేత్త. తెలుగులో 'కాకతీయ' అనే పత్రికను నడిపించాడు. విశ్వనాథ 'వేయిపడగలు' నవలను హిందీలోకి "సహస్రఫణి" అనే పేరుతో అనువదించాడు. దీనికి కేంద్రసాహిత్య అకాడమీ బహుమతి లభించింది. ఈయన ఆత్మకథగా ప్రసిద్ధికెక్కిన 'ది ఇన్ సైడర్' అనేక భాషల్లో అనువదించబడింది. 'పన్ లక్షత్కోన్ ఘతో' అనే మరాఠీ వుస్తకాన్ని తెలుగులో 'అబలా జీవితం'గా ఈయన అనువదించాడు.

నిరాడంబరజీవితం, నిజాయితీ, దేశభక్తి కలిగిన పి. వి. నరసింహారావు జీవిత పర్యంతం నిండుకుండలా స్థితప్రజ్ఞుడిగా వెలిగాడు.

ప్రవేశిక

ప్రతి మానవునిలోనూ సాధారణంగా ఉన్నదానికంటే తనను గురించి ఘనంగా చిత్రించుకొనే స్వభావం ఉంటూ ఉంటుంది. ఇందుకు భిన్నంగా ప్రవర్తించేవారు బహు అరుదుగా ఉంటారు. రకరకాల ఒడిదుడుకులను ఎదుర్కొన్నా, విపత్తుల పరిస్థితులు నేనావాహినిలా చుట్టుముట్టినా చలించకపోవడం, మనఃస్థైర్యాన్ని, సమచిత్తాన్ని విడనాడక పోవడం గొప్పవారికే సాధ్యమౌతుంది. జయాపజయాలను సమానంగా స్వీకరించడం, మిత్రులు నైతం ద్రోహం తలపెట్టినా, ప్రత్యర్థులు దూషించినా “సరే! ఇవన్నీ ఆటలో భాగమేగా!” అని స్థితప్రజ్ఞతను ప్రదర్శించడం అందరికీ సాధ్యమౌతుందా? మరి ఇటువంటి వ్యక్తిత్వం కలిగిన వారు ఎవరు? ఈ పాఠం ద్వారా తెలుసుకోండి.

I

డా॥ బూర్గుల రామకృష్ణారావు

స్వర్గీయ డా.బూర్గుల రామకృష్ణారావు గారి 5వ వర్షంతి సందర్భంలో వారిని గురించి వ్యాసమేదైనా యివ్వవలసిందిగా మిత్రులు కొందరు నన్ను కోరారు. డా.రామకృష్ణారావు గారి పేరు వినగానే గత స్మృతులెన్నో ముప్పిరిగొని భావోద్రేకంతో నా మనస్సు ఉక్కిరిబిక్కిరైపోతూ ఉంటుంది. నా భావాలన్నింటిని యీ వ్యాసంలో వివరించడం ఎలాగ? అవన్నీ వ్రాస్తే ఒక పెద్ద గ్రంథమే అవుతుంది. అందుకని రేఖామాత్రంగా నా భావాలను యిక్కడ పొందుపరుస్తాను.

కీ.శే.డా.రామకృష్ణారావుగారిని గురించి చరిత్రకారులు ఏమి వ్రాస్తారో మనం తేలికగానే ఊహించుకోవచ్చు. “డాక్టరు రామకృష్ణారావుగారు ఫలాన తేదీన ఫలాన గ్రామంలో పుట్టారు. పూనాలోని ఫెర్గూసన్ కాలేజి నుండి పర్షియన్ భాష ఐచ్చిక విషయంగా తీసుకొని పట్టభద్రులయ్యారు. పర్షియన్ ట్యూటరుగ కొంతకాలం పనిచేశారు. తరువాత న్యాయవాద పట్టా పొంది ఫలానా సంవత్సరంలో న్యాయవాదిగా నమోదు అయ్యారు. ఇన్ని సంవత్సరాలు న్యాయవాదిగా పనిచేశారు. ఇన్ని ప్రజా ఉద్యమాలలో ఇన్నిసార్లు సత్యాగ్రహం జరిపి జైలుకు వెళ్ళారు. హైదరాబాదు స్టేటు కాంగ్రెసులో వారొక ప్రముఖ నాయకులు. మంత్రిగాను, ముఖ్యమంత్రిగాను, రెండు రాష్ట్రాలకు గవర్నరుగాను పని చేశారు. కొంతకాలం రాజ్యసభ సభ్యులుగా ఉన్నారు. అనేక

కమిటీలకు, కమీషన్లకు అధ్యక్షులుగా ఉన్నారు. గుండెపోటు వలన 1967 సెప్టెంబరు 14వ తేదీన కన్నుమూశారు” మొదలయిన అంశాలు వ్రాస్తారు. చారిత్రకంగాను, కాలక్రమ ప్రకారంగాను అది అంతా నిజమే. కాని, అంతమాత్రం చేత డా.రామకృష్ణారావుగారి అసలు వ్యక్తిత్వం మనకు అవగతం కాదు.

ప్రతి మానవునిలోను సాధారణంగా ఉన్నదానికంటే ఘనంగా తనను గురించి చిత్రించుకొనే స్వభావం ఉంటూ ఉంటుంది. దానిని గురించి వాని అంతరాత్మ బోధిస్తూనే ఉంటుంది. అయినప్పటికీ తాను చిత్రించుకొన్న ఆ కృత్రిమ ఘనతను ఇతరుల ముందు ప్రదర్శించి ఇతరులకంటే తాను అధికుడననిపించుకోవాలనే ఉబలాటం, పెనుగులాట ప్రతినిత్యం ఉంటూనే ఉంది. తత్ఫలితంగా ఒకరినొకరు కించపరుచుకొంటూ తమ శక్తి సామర్థ్యాలను, అమూల్య సమయాన్ని వ్యర్థపరుచుకొంటూ ఉండడం మనం చూస్తూనే ఉన్నాం. కాని యిందుకు డా.రామకృష్ణారావుగారు మాత్రం అరుదుగా కనవచ్చే ఒక చక్కని మినహాయింపు అని చెప్పవచ్చు. వారెల్లప్పుడు అన్ని విషయాలు ఆఖరికి తమలోని లోపాలను కూడా ఉన్నవి ఉన్నట్లుగా చెబుతూ వుండేవారు. ఎంత ఉంటే అంతే. వీసం ఎత్తు ఎక్కువాలేదు, వీసం ఎత్తు తక్కువాలేదు.

వారి పొట్టితనం కొంతవరకు వారిని మరుగుపరుస్తూ ఉండేదని కొంతమంది అంటారు. కాని అంతకంటే సత్యదూరమైన విషయం మరొకటి లేదని నా భావన. నిజానికి ఒడ్డు పొడుగుగా ఉన్న చాలామందికంటే కూడ వారు అతి చక్కగా గుర్తించబడుతూ ఉండేవారు. తమ వామన రూపాన్ని గురించి స్నేహపూరితమైన ఎన్నో పరిహాసాలను వారే స్వయంగా చక్కటి భావనిర్లిప్తతతో చెప్తూ ఉండేవారు. లోగడ మన దేశంలో అమెరికా రాయబారిగా పనిచేసిన ప్రొఫెసర్ గాల్ బ్రైట్ అసాధారణ పొడగరితనం కంటే డా.రామకృష్ణారావు గారి పొట్టితనం వారిని ఏమాత్రం మరుగుపరచలేదు. పూర్వపు హైదరాబాదు సంస్థాన ముఖ్యమంత్రిగా ఉంటున్న రోజులలో డా.రామకృష్ణారావు గారు బేగంపేట విమానాశ్రయంలో అరేబియా రాజు ఇబన్ షాఉద్ దిన్ పుష్పమాలాలంకృతునిగా చేసిన సందర్భంగా అతిథి అతిథేయులిరువురు పరస్పర సౌజన్య సౌహార్ద్రాలతో ఎటువంటి ఫీటు చేయవలసి వచ్చిందో ఆ వినోదకర దృశ్యం యిప్పటికీ చాలా మందికి జ్ఞాపకముండే ఉంటుంది. అలాగే ఒక విందు సందర్భంలో ప్రొ.గాల్ బ్రైట్, డా.రామకృష్ణారావు గార్ల ఫోటో తియ్యడం ఫోటో గ్రాఫర్ల కళానైపుణ్యానికొక గీటురాయి అయి ఆ సందర్భానికొక చక్కని వినోదాన్ని చేకూర్చింది.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

- ◆ భావోద్వేగంతో ఉక్కిరి బిక్కిరికావటమంటే ఏమిటి?
- ◆ వ్యక్తిత్వం అవగతం కావటమంటే ఏమిటి? మీ వ్యక్తిత్వం గురించి మాట్లాడండి.
- ◆ అంతరాత్మ బోధించడం అంటే ఏమిటి? మీకు ఎప్పుడైనా ఇలాంటి అనుభవం ఎదురైందా? ఎప్పుడు?
- ◆ ఇతరులకంటే తాను అధికుడననిపించుకోవాలనే ఉబలాటం. పెనుగులాట ప్రతినిత్యం ఉంటూనే ఉంటుంది. ఈ వాక్యం ద్వారా మీరేమి గ్రహించారు?
- ◆ సత్యదూరమైన విషయం అంటే ఏమిటి? దీన్ని ఏ ఏ సందర్భాలలో వాడతారు?

II

అవసరమైతే విరాట్ రూపం....

వారు గుర్తించబడడానికి, గుర్తించబడకపోవడానికి వారి శరీరాకృతి కారణం కానేలేదు. అంతకన్న గహనమైన దేదో వారి వ్యక్తిత్వంలో వుండి ఉండాలి. ఏదో నిత్య నైమిత్తికంగా (routine) వారు గుర్తించబడడంకాని, గుర్తించబడకపోవడం గాని జరుగలేదు. అవసరం వచ్చినప్పుడు వారు అలనాటి వామనమూర్తివలె ఇంతింత ముల్లోకాలు ఆక్రమించి తమ విరాట్ రూపాన్ని ప్రదర్శించేవారు. పని పూర్తి అయిన వెంటనే తిరిగి తమ వామన రూపంలో ఇమిడిపోతూ ఉండేవారు,

మరొక అవసరం వచ్చేవరకు. అందుచేత వారు కావాలని నిరాదంబరంగా తెరమరుగున ఉండడం జరుగలేదు. అసలు రహస్యం ఏమిటంటే చిన్న మూర్తిలో యిమిడి ఉన్న వారి బహుముఖ ప్రతిభాయుత మూర్తిమత్వం అవసరం వచ్చినప్పుడు తమ మహోన్నత రూపంలో ప్రదర్శితం కావడం, అవసరం తీరగానే తిరిగి స్వస్వరూపంలో యిమిడిపోవడం అనేది వారి స్వభావంలోనే ఉంది. విచిత్రం ఏమిటంటే డా.రామకృష్ణారావుగారి వ్యక్తిత్వపు మహోన్నత శిఖరాలు దాని అగాధపు లోతులలోనే పరిలక్షితమౌతూ ఉండేవి.

న్యాయవాదిగా

న్యాయవాదిగా వారికి కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణాలుండేవి. వారి ప్రాక్టీసు **roaring practice** (క్షణం తీరికలేనిది) అని చెప్పడానికి వీలులేదు. అలా అని వారికి కేసుల కొరత ఎప్పుడూ ఉండేదికాదు. కాని వాటిలో ఎక్కువ కేసులు రాజకీయాలకు సంబంధించినట్టివి. ఫీజు లేనట్టివీను. ప్రజాహిత జీవితం కొందరు న్యాయవాదులకు పైలు పెరగడానికి, ధనసంపాదనకు ఉపకరిస్తే, డా.రామకృష్ణారావుగారి విషయంలో మాత్రం అది తారుమారైంది. వారి వద్దకు వచ్చే క్లయింట్లలో చాలామందికి ఒక రకమైన మిశ్రిత భావం ఉంటూ ఉండేది. డా.రామకృష్ణారావుగారి శక్తిసామర్థ్యాలు, ప్రజ్ఞా ప్రాభవాలలో సంపూర్ణ విశ్వాసానికి తోడు వారు రాజకీయ వ్యగ్రతవలన కేసులమీద ఎక్కువ ధ్యానముంచలేరేమో అన్న అనుమానంకూడా ఆ క్లయింట్ల మనస్సులలో ఉంటూ ఉండేది. నిజానికి రామకృష్ణారావుగారికి కేసును క్షుణ్ణంగా చదివి తయారవడానికి అవకాశమే ఉండేదికాదు. కేసు చేపట్టేటప్పుడే వారు విషయమంతా శ్రద్ధగా విని ఆ కేసు తాలూకు పైలు యొక్క వెనుక అస్పష్టమైన నోటులను కొన్నిరేఖామాత్రంగా వ్రాసిపెట్టుకొనే వారు అంతే. నిజానికి వాటిని కేసుకు తయారీ అనడానికి వీలు లేదు. కాని కోర్టులో ఆ రేఖామాత్రపు నోట్స్ డా.రామకృష్ణారావుగారి జాజ్జుల్యమానమైన ప్రతిభా విశేషతతో ఎదుటి న్యాయవాదుల వాదనాఘాతములకు దుర్భేద్యమైన కంచుగోడలుగా నిలవడం నేను స్వయంగా చూచాను. న్యాయవాద వృత్తిలో నిష్ణాతమైన సునిశిత మేధాసంపత్తిని వారు ప్రదర్శిస్తున్నారా అన్నట్లుగా ఉండేది వారి అనన్యమైన వాదనా పటిమ.

ప్రోత్సాహం

సీనియర్ న్యాయవాదిగా వారిదొక ప్రత్యేక తరహా. నేను వారివద్ద అందరికంటే జూనియర్ గా ఉండేవాడిని. కాని తల్లికి తన కడగొట్టు బిడ్డపై ఎటువంటి విశేషమమకారం ఉంటుందో అటువంటి మమకారమే డా.రామకృష్ణారావుగారికి నామీద ఉంటూ ఉండేది. చొరవతోను, నిరాఘాటంగాను, నేను వారి ఆఫీసును ఒక న్యాయవాద కాఫీ పానశాలగా పరిగణించి నాకు కావలసిన కేసులను - ముఖ్యంగా జూనియర్లకు కొరుకుడుపడని చిక్కుకేసులను - స్వయంగా ఏరుకొని చదువుతూ ఉండేవాడిని. నా యీ చొరవ వారి సీనియర్ గుమాస్తాకు కోపకారణమై ఆయన నామీద కారాలు మిరియాలు నూరుతూ ఉండేవాడు. ఒకసారి డా.రామకృష్ణారావుగారు దానిని గమనించి నా చేష్టపై తమ ఆమోదముద్ర వెయ్యడం, అంతటితో కారాల మిరియాల ప్రకరణం ముగియడం జరిగింది. అప్పటినుండి మా యిరువురి మధ్య సీనియర్, జూనియర్ సంబంధంపోయి నిష్ణాపట్టంతో కూడిన సమానస్థాయి చర్చాసంబంధం ప్రారంభమైంది. నేను అంచనా వేసుకొన్న దానికంటే ఎక్కువగానే నాలో శక్తిసామర్థ్యాలున్నాయని, స్వయంగా గుర్తించగలిగేలా నన్ను రూపొందించిన డా.రామకృష్ణారావుగారి విశేష నైపుణ్యానికి నేను ఎల్లప్పుడూ జోహారు లర్పిస్తునే ఉంటాను. వారు నాలో పూరించిన ఆ ఆత్మవిశ్వాసమే నాకు శాసనసభలలోను, యితర చోట్లను కూడ శ్రీరామరక్షగా ఉంటూ వస్తూంది. ప్రాతఃస్మరణీయులైన నా సీనియర్ రామకృష్ణారావుగారి విశిష్టవ్యక్తిత్వ మట్టిది.

రాజకీయాలలో వారి సమ్యక్ దృష్టికోణం సంకుచిత సైద్ధాంతిక అరలకు తావివ్వలేదు. వారు పుట్టింది జాగీర్దారీ కుటుంబంలో అయినప్పటికీ వారు పూర్వపు హైదరాబాద్ సంస్థానంలో తరతరాల నుండి వస్తూఉన్న జాగీర్దారీ వ్యవస్థను రూపుమాపడానికి వెనుకాడలేదు. వారి స్నేహకోటిలో పెద్ద పెద్ద భూస్వాములు చాలామంది ఉండేవారు. అయినప్పటికీ వారు పూర్వపు హైదరాబాద్ రాష్ట్రంలో దున్నేవానికి భూమిహక్కునిచ్చే కౌలుదారీచట్టాన్ని తయారుచేసి, దేశంలో సామ్యవాద వ్యవస్థకు మార్గదర్శకులైనారు. ఆ చట్టాన్ని అమలు పరచడానికి వారు ఎంపిక చేసిన జిల్లాల్లో ఎక్కువగా నష్టపోయిన భూఖామందులు వారి బంధువులూ, రాజకీయ సహచరులే.

పూర్వపు హైదరాబాద్ సంస్థానవిచ్ఛిత్తి తన రాజకీయ ప్రాబల్యానికి స్పష్టీకరణ పలుకుతుందని వారికి ముందే తెలుసు. అయినప్పటికీ తనకు నష్టం ఇతరులకు మేలు చేకూర్చే నిర్ణయాలు తీసుకొంటూ తన రాజకీయ జీవితాన్నంతా ఆత్మపరిత్యాగానికీ, చివరకు సక్రియ రాజకీయాలనుండి తన నిష్క్రమణకు దారితీసే పరిస్థితులకు వీరివలె అంకితం చేసుకొనే రాజనీతి విశారదులు బహు అరుదు. డా.రామకృష్ణారావుగారు ఏ నిర్ణయం తీసుకొన్నా దానిని అన్ని విధాలైన జాగ్రత్తలతోను, మంచి వ్యవహార దక్షతతోను తీసుకొనేవారు. ఒకసారి నిర్ణయం తీసుకొన్నారంటే ఆరునూరైనా దానిమీద స్థిరంగా నిల్చేవారు. ఇదీ డా.రామకృష్ణారావుగారి సంక్షిప్త రాజకీయచరిత్ర.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

- ◆ ఎవరైనా గుర్తింపుపొందడానికి శరీరాకృతి కారణం కాదని తెలుసుకొన్నారు కదా! దీన్ని మీరెలా సమర్థిస్తారు?
- ◆ అనన్యమైన వాదనాపటిమ అంటే ఏమిటి? ఇది ఎవరికి అవసరం? ఎందుకు?
- ◆ సునిశిత మేధాసంపత్తి అంటే ఏమిటి? దీనికి కొన్ని ఉదాహరణలు తెల్పండి.
- ◆ “కొరుకుడు పడకపోవడం” అంటే ఏమిటి? దీన్ని ఏ ఏ సందర్భాలలో వాడతారు?
- ◆ “దున్నేవారికే భూమి” అనే కౌలుదారీ చట్టాన్ని ఎవరికి మేలు జరగాలని రూపొందించి ఉంటారు? ఎందుకు?

III

సౌజన్యానికి మారుపేరు :

వారి విశిష్టవ్యక్తిత్వానికి సంబంధించిన మరో ముఖ్యాంశం ఉంది. గత తరంలోని అన్ని సుగుణాల మూర్తిమత్వమే శ్రీరామకృష్ణారావుగారు. శరాఫత్ అంటే సౌజన్యానికి మారుపేరే వారు. మతదురభిమానాన్ని పెంపొందిస్తూ రాజ్యమేలుతున్న నాటి నిజాంకు బద్ధవ్యతిరేకి అయినప్పటికీ రాష్ట్రంలోని ముసల్యానులందరికీ వారు పరమమిత్రులు, ఆవులూను! అతి నిరాడంబరముగా వారు మతాతీతస్థితిని పాటించేవారు. వారి డ్రాయింగు రూం ఒక సంస్కృతీ ప్రదర్శనశాలలా ఉండేది. నాటి హైదరాబాద్ ప్రభుత్వ పెద్దలు, కుచ్చుటోపీల మౌలీలు, గడ్డాల ముల్లాలు, తలపాగాల పండితులు, మహామహోపాధ్యాయులు, గాంధీ టోపీలవారు, ఖద్దరుధారులు, అధునాతన టెరిలిన్ యువకులు - ఒకరేమిటి, అన్ని రకాలవారు, వారిని ఆహ్వానించడానికి అక్కడ హాజరు అయ్యేవారు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే డా.రామకృష్ణారావుగారు మూడు విభిన్నతరాల చివరి వారధిలా కన్పించేవారు. ఇంతటి విశాలవ్యక్తిత్వంతో వారు ఆనాటి ప్రజాజీవితాన్ని తీర్చిదిద్దారు.

నాటి హైదరాబాద్ రాష్ట్ర శాసనసభలో శాసనసభా నాయకులుగా వారు సునిశితమేధ, పరిమార్జితభాష, వ్యవహార దక్షతలను మేళవించి ఏర్పరచిన ఉన్నతప్రమాణాలను, నేటికీ - ముఖ్యంగా యీ రోజులలో - ఎంతో గౌరవంతో చాలామంది

స్మరించుకొంటూ ఉంటారు. అవసరమైనప్పుడు వారు ప్రత్యర్థులను చీల్చి చెండాడేవారు. కాని అలా చేయడంలో ప్రత్యర్థుల నుండి రక్తపుబొట్టుమాట అలా ఉంచి, ఒక్క కన్నీరుబొట్టు పడడంగాని, వారి హృదయాలకు రవ్వంత నొప్పి తగలడంగాని జరిగేదికాదు. పార్లమెంటేరియన్ గా డా.రామకృష్ణారావుగారి అద్వితీయ కళాకౌశలమట్టిది.

బహుభాషావేత్త :

వారు చాలా ప్రతిభావంతులైన భాషావేత్తలనే విషయం అందరికీ తెలిసినదే. వారు చదువుకున్న చాలా భాషలు వాటియందలి అభిరుచులచే ప్రయివేటుగా చదువుకొన్నవే. ముఖ్యమంత్రిగా ఉంటున్న రోజులలో డా.రామకృష్ణారావుగారు ప్రతిరోజూ అర్ధరాత్రివరకు ఆఫీసుపైళ్ళు చూచుకొని, ఆ తర్వాత నమ్మశక్యంగాని ఉత్సాహంతో సంస్కృత ప్రాచీన కావ్యాలు చదవడంలో ఎలా మునిగి పోయేవారో నాకిప్పటికీ స్పష్టంగా జ్ఞాపకం ఉంది. బహుముఖ ప్రతిభావంతులైనప్పటికీ, డా.రామకృష్ణారావుగారు ప్రధానంగా సాహితీజగత్తుకు చెందినవారని నా నమ్మకం. ఇది చాల వింతగానే తోచవచ్చు. ఎందుకంటే వారి సాహిత్య వ్యాసంగం జరుగవలసినంత ఎక్కువగా జరుగలేదు.

బహుముఖప్రజ్ఞతో వచ్చిన చిక్కే ఇది. డా.రామకృష్ణారావుగారు ముట్టని, పెంపొందించని క్షేత్రం ఏదీ లేదంటే అందులో అతిశయోక్తి ఎంతమాత్రం లేదు. కాని ఏం లాభం? ఏ సాహిత్య క్షేత్రానికైతే వారి సునిశిత మేధాసంపత్తి ఎక్కువ అనుకూలంగా ఉండేదో, ఆ సాహిత్య క్షేత్రంలో చెప్పుకోదగ్గ రచనలు చేయడానికే వారికి అవకాశం కలుగలేదు. రాజకీయవేత్తగా కూడ వారు తమ కాలంనాటి అంటే దేశచరిత్రలో చాల ప్రధానమైన, ఉత్తేజకరమైన దశాబ్దాలకు సంబంధించిన స్మృతులను గ్రంథస్థం చేసి ఉండవలసింది. నాబోటి హితైషులెంత చెప్పినప్పటికీ వా రాపనులు చేయలేకపోయారు. ఆవిధంగా వారు తమ జీవితకాలంలో ఎంతో విలువైన పనులు చేసినప్పటికీ, చేయకుండా వదిలివేసింది కూడా అంతకన్న ఎక్కువ విలువైనదే అని నా అభిప్రాయం. ఎందుకంటే ఆ పనులు చేయడానికి ఇతరులెవరికంటే కూడ వారే మిక్కిలి సమర్థులు. ఇందుకు నేనూ, నాలాగే ఇతరులు చాలామంది కూడా ఎప్పుడూ బాధపడుతూనే ఉన్నాం.

వారి ఔదార్యం, ఉపకారబుద్ధి ఎంతవరకు ఉండేదంటే, ఒక్కొక్కప్పుడది ఒక దోషంగా పరిణమించేది. అసాధ్యమైన కోరికలు కోరినప్పుడు కూడ వారు నెమ్మదిగా నచ్చచెప్తూ ఓపికగా చాలసేపు కూర్చోనేవారు. అప్పుడు వారి స్థానంలో మరొకరెవరైనా ఉండిఉంటే ఒక్క చీదరింపుతో దానిని వెంటనే పరిష్కరించి ఉండేవారు. కాని డా.రామకృష్ణారావుగారి ఔదార్యం అలా చేయనిచ్చేది కాదు. వారి ఉదార ప్రవృత్తి వల్ల న్యాయముగా ఎక్కువ ధ్యానముంచవలసిన పనులకంటే, శక్తిని, సమయాన్ని వ్యర్థపరిచే పనులకు అప్పుడప్పుడు వారు ప్రాధాన్యమివ్వడం జరుగుతుండేది. ఏమైతేనేమి? వారావిధంగా మలచబడ్డారు. అది అంతే.

ఉపకారశీలి

డా.రామకృష్ణారావుగారిది పెద్దకుటుంబం. ఆ కుటుంబానికి వారొక ఆత్మీయులైన తండ్రి. ఆ కుటుంబానికే కాదు, ప్రతిచోటా ఆత్మీయుడైన తండ్రిగానే ఉంటూ ఉండేవారు. వారు ఎక్కడైనా బయలుదేరితే దారిలో వారిని ఎవరైనా ఎక్కడైనా ఆపి కష్టసుఖాలు చెప్పుకోవచ్చు. అందుచేత వారు ప్రతిదానికి ఆలస్యంగా రావడానికి పేరుబడ్డారు. అయినప్పటికీ మిత్రులు, సహచరులు, ప్రజలుకూడ ఎంతో ప్రేమతోను, ఓర్మితోను, గంటల తరబడి వేచిఉంటూ ఉండడం, వారు రాగానే “సోదర సోదరీమణులారా; నేను అలవాటు ప్రకారం నేడు కూడ ఆలస్యంగానే వచ్చాను” అంటూ ఉండడం పరిపాటి అయిపోయింది.

వారి సామాజికయాత్ర ఎప్పుడూ సాఫీగా జరుగలేదు. రకరకాలైన ఒడిదుడుకులను వారు ఎదుర్కొనవలసివచ్చేది. చాలా సందర్భాలలో విపత్కర పరిస్థితులు సేనావాహినిలా వచ్చి చుట్టుముట్టేవి. అయినప్పటికీ వారు చలించేవారు కాదు. మనస్థైర్యాన్ని సమచిత్తతను వారు ఎన్నడూ విడనాడేవారు కాదు. విజయాలు లభించినప్పుడు సంతోషంతో ఉప్పొంగనూ లేదు, కష్టాలు సంభవించినప్పుడు అధైర్యంతో క్రుంగిపోనూ లేదు. స్నేహితులు ద్రోహం తలపెట్టినప్పుడు కాని, ప్రత్యర్థులు దూషించినప్పుడుగాని వారనేదల్లా ఒకటే - “సరే - అవన్నీ ఆటలో ఉండేవేగా” అని.

డా.రామకృష్ణారావుగారిని గురించి ఎంతైనా వ్రాయవచ్చు. ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే వారు పూర్ణపురుషులు.

ఆలోచించండి - చెప్పండి

- ◆ ప్రత్యర్థులను చీల్చిచెండాడడ మంటే ఏమిటి? దీన్ని ఏ ఏ సందర్భాలలో వాడతారు?
- ◆ “పార్లమెంటేరియన్ గా బూర్గులవారు అద్వితీయ కళాకౌశలం కలిగినవారు” ఈ వాక్యం ద్వారా మీకేమి అర్థమైంది?
- ◆ గొప్పవారు తమ జీవితానుభవాలను గ్రంథస్థం ఎందుకు చేయాలి?
- ◆ మీరు వెచ్చించే సమయం దేనికి ఎక్కువగా ఉంటోంది? మీకు పయోగపడేవాటికా? లేక ఇతరపనులకా?
- ◆ రామకృష్ణారావుగారిని పి.వి.గారు ప్రాతఃస్మరణీయులు అని పేర్కొన్నారు కదా! నేటి రాజకీయ నాయకులు కూడా రామకృష్ణారావుగారిలా గొప్పవేరు సంపాదించుకోవాలంటే ఎలా ఉండాలి? ఏమేం చేయాలి?

I. అవగాహన - ప్రతిస్పందన

1. కింది అంశం గురించి మాట్లాడండి.

ఇతరుల కంటే తాను అధికుడననిపించుకోవాలనే ఉబలాటం, పెనుగులాట ప్రతినిత్యం ఉంటూనే ఉంటుంది. దీని గురించి మీ అభిప్రాయాలను తెలపండి.

2. కింది విషయాలు పాఠంలో ఏయే పేరాల్లో ఉన్నాయి.

వాటికి సంబంధించిన అంశాలను పట్టికలో రాయండి.

వ్యక్తిత్వం	పేరా సంఖ్య	సంబంధించిన అంశాలు
మహోన్నత వ్యక్తిత్వం		
విశిష్ట వ్యక్తిత్వం		
విశాల వ్యక్తిత్వం		

3. పాఠం మొత్తాన్ని చదవండి పాఠంలో ఉన్న జాతీయాలను గుర్తించి రాయండి.

4. కింది గద్యాన్ని చదవండి.

క్లిష్టపరిస్థితుల్లో రాజ్యాధికారం చేపట్టిన రుద్రమ నిరంతరం యుద్ధాల్లో నిమగ్నమైనా, పరిపాలనా నిర్వహణలో మంచి సమర్థురాలుగా పేరొందింది. స్త్రీలు రాజ్యాధికారం చేపట్టడం అరుదైన ఆ కాలంలో రుద్రమాంబ తన తండ్రి తనపై ఉంచిన నమ్మకాన్ని వమ్ముచేయక వీరనారిగా చరిత్రలో నిలిచింది. స్త్రీ అయినప్పటికీ పురుషవేషం, పురుషనామం ధరించి సమకాలీన రాజులందరికంటే మిన్నగా రాజ్యాన్ని పరిపాలించి సాహసవంతమైన జీవితాన్ని గడిపింది. గ్రామాలను దానంచేసి వాటిమీద ఆదాయంతో విద్యార్థులకు పాఠశాలలు, ఉచిత వసతి గృహాలు నెలకొల్పింది. ఆరోగ్యశాలలు, ప్రసూతిశాలలు ఏర్పాటు చేసింది. ఒక విద్యాపీఠం స్థాపించి అందులో వేదాలను, సాహిత్యాన్ని, ఆగమవ్యాఖ్యానాలను బోధింపచేసింది. పాఠశాలల్లో ఉపాధ్యాయులను, గ్రామాల్లో కరణాలను నియమించి వారికి వస్తువాహనాలను, ధాన్యాన్ని సమకూర్చేది. మార్కోపోలో అనే విదేశీయ యాత్రికుడు ఈమె పరిపాలనా దక్షత, సాహిత్యసేవ, శిల్పకళలు, మహదైశ్వర్యం గురించి ప్రశంసిస్తూ తన డైరీలో రాసుకున్నాడు. అదీ రుద్రమదేవి ఘనత.

◆. కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

- అ) రుద్రమాంబపై ఆమె తండ్రి ఉంచిన నమ్మకమేమిటి?
- ఆ) రుద్రమాంబ చేసిన సత్కార్యాచేవి?
- ఇ) మార్కోపోలో ఏయే అంశాల్లో రుద్రమదేవిని పొగిడాడు?
- ఈ) రుద్రమదేవి సమర్థత యేమిటి?
- ఉ) ఈ గద్యం ద్వారా రుద్రమదేవి వ్యక్తిత్వాన్ని ఒక వాక్యంలో రాయండి.

5. పాఠం ఆధారంగా కింది ప్రశ్నలకు జవాబులు రాయండి.

- అ) బూర్గులవారు మతాతీతవ్యక్తులు - అని ఎలా చెప్పగలరు?
- ఆ) బూర్గులవారిని గురించి చరిత్రకారులు ఏయే విషయాలు పొందుపరచి ఉంటారని చెప్పారు?
- ఇ) బూర్గులవారి వాదనాపటిమ గురించి తెల్పండి.
- ఈ) పాఠ్యాంశ రచయిత పి.వి.నరసింహారావు గారి గొప్పతనం గురించి తెలుపండి.
- ఉ) రామకృష్ణారావు గారి విశిష్ట వ్యక్తిత్వం గురించి పి.వి.గారు ఏమని తెలిపారు?

II. వ్యక్తికరణ - సృజనాత్మకత

1. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి ఐదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

- అ) బూర్గుల - పి.వి.గార్ల సంబంధం గురుశిష్య సంబంధం లాంటిది. దీన్ని సమర్థిస్తూ రాయండి.
- ఆ) 'సరే-అవన్నీ ఆటలో ఉండేవేగా' అని బూర్గులవారు అనేవారు కదా! ఏ సందర్భంలో ఎందుకనేవారో దానికిగల కారణాలను రాయండి.
- ఇ) బూర్గులవారిని ప్రాతఃస్మరణీయులని పి.వి.నరసింహారావుగారు పేర్కొనడాన్ని సమర్థిస్తూ రాయండి.

2. కింది ప్రశ్నలకు ఆలోచించి పదేసి వాక్యాల్లో సమాధానాలు రాయండి.

- అ) బూర్గుల వ్యక్తిత్వంలోని మహోన్నతలక్షణాల గురించి సొంతమాటల్లో రాయండి.
- ఆ) ఈ పాఠం ఆధారంగా “గొప్పవారి సాంగత్యంవల్ల కలిగేస్ఫూర్తి గొప్పగా ఉంటుంది” అనే అంశం గురించి సమర్థిస్తూ రాయండి.

3. కింది అంశాల గురించి సృజనాత్మకంగా / ప్రశంసిస్తూ రాయండి.

- అ) పాఠంలోని పదజాలం, విశిష్టలక్షణాల ఆధారంగా ఒక కవిత రాయండి.
- ఆ) ఈ పాఠం ఓ అభినందన పత్రంగా ఉంది కదూ! దీని ఆధారంగా మీకు నచ్చిన ఉపాధ్యాయుడిని ప్రశంసిస్తూ సన్మాన పత్రాన్ని రాయండి. ప్రదర్శించండి.

పదజాలం

1. కింది జాతీయాలను మీ సొంత వాక్యాలలో ప్రయోగించండి.

- అ) శ్రీరామరక్ష   ఆ) గీటురాయి   ఇ) రూపుమాపడం
- ఈ) కారాలుమిరియాలు నూరడం   ఉ) స్వస్తివాచకం

2. కింది 'వికృతి' పదాలకు పాఠంలో ఉన్న 'ప్రకృతి' పదాలను వెతికి రాయండి.

- అ) దవ్వ   ఆ) గారవం   ఇ) పగ్గె / పగ్గియ
- ఈ) దోసం   ఉ) రాతిరి   ఊ) బాస

3. ప్రతి వృత్తికి కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణాలుంటాయని పాఠం ద్వారా తెలుసుకున్నారు కదా! మీకు తెలిసిన కొన్ని వృత్తులు, వాటికున్న ప్రత్యేక లక్షణాలకు సంబంధించిన పదాలను పట్టిక రూపంలో రాయండి.

వృత్తి	వ్యక్తిత్వం / ప్రత్యేక లక్షణం
ఉదా : ఉపాధ్యాయ	నిరంతర అధ్యయనం, విద్యార్థుల పరిశీలనం

వ్యాకరణాంశాలు

1. కింది వాక్యాల్లో గీతగీసిన పదాలను విడదీసి, సంధులను గుర్తించండి.

- అ) పల్లెటూళ్ళు పొడిపంటలకు నిలయాలు.
- ఆ) ఆయన అతి నిరాడంబరంగా జీవించేవారు.

- ఇ) అభిమానం మంచిదే. దురభిమానం కీడు కలిగిస్తుంది.
- ఈ) తేనెటీగ తేనెను సేకరిస్తుంది.
- ఉ) దుర్భేద్యమైన సింహఘడ్కోటను తానాజీ సాధించాడు.
- ఊ) ఈనాటి మనుషులు నిశ్చింతగా జీవించలేకపోతున్నారు.
- బు) విశ్వామిత్రుడు గొప్ప తపోధనుడు.
- బూ) మా ఇంట్లో నిలువుటద్దం ఉంది.

2. కింది సమాస పదాల్లోని తత్పురుషభేదాలను గుర్తించి, విగ్రహవాక్యాలు రాయండి. సమాస నిర్ణయం చేయండి.

- ఉదా|| సత్యదూరము - సత్యమునకు దూరము - షష్ఠీతత్పురుష సమాసం
- అ) అమెరికా రాయబారి - _____
  - ఆ) వాదనాపటిమ - _____
  - ఇ) అసాధ్యం - _____
  - ఈ) నెలతాల్పు - _____
  - ఉ) గురుదక్షిణ - _____
  - ఊ) వయోవృద్ధుడు - _____
  - బు) దొంగభయము - _____

3. 'కర్త' ఆధారంగా రూపొందిన వాక్యాలు కర్తరి వాక్యాలని, 'కర్మ' ప్రధానంగా రూపొందించిన వాక్యాలను కర్మణి వాక్యాలంటారని మీకు తెలుసు. కింది వాక్యాలలో ఏవి కర్తరి వాక్యాలో, కర్మణి వాక్యాలేవో గుర్తించండి. కారణాలతో సమన్వయించండి.

- ఉదా|| రామకృష్ణారావు ఆమోదముద్ర వేశారు. - కర్తరి వాక్యం.
 రామకృష్ణారావుచే ఆమోదముద్ర వేయబడింది. - కర్మణి వాక్యం.
 (ఆమోదముద్రవేయడం - కర్తకు సంబంధించిన క్రియ.
 ఆమోదముద్ర వేయబడటం - కర్మకు సంబంధించిన క్రియ.)
- అ) దున్నేవానికి భూమినిచ్చే హక్కు తయారయ్యింది.
  - ఆ) బూర్గులవారు మంచినిర్ణయాలు తీసుకున్నారు.
  - ఇ) వారి న్యాయవాదపటిమ ఇతరులను అబ్బురపరచింది.
  - ఈ) రేఖామాత్రంగా నా భావాలు ఇక్కడ పొందుపరచబడ్డాయి.
  - ఉ) పర్షియన్ ట్యూటర్ గా ఆయన కొంతకాలం పనిచేశారు.
  - ఊ) ఆయన కన్నుమూసిన విషయం పత్రికలో వ్రాశారు.

నుగాగమసంధి :

4. కింద పదాలను విడదీయండి. మార్పును గమనించండి.

అ) చేయునతడు.

ఆ) వచ్చునప్పుడు.

పై పదాలను విడదీస్తే -

అ) చేయు + అతడు

ఆ) వచ్చు + అప్పుడు

- చేయు, వచ్చు క్రియలకు చివర 'ఉత్తు' ఉంటుంది. వీటికి అచ్చు కలిసింది. ('అ'తడు, 'అ'ప్పుడు). అప్పుడు రెండు పదాల్లోనూ లేని 'న్' అనే హల్లు కొత్తగా వచ్చి చేరి చేయు అతడు అనేది చేయు'న'తడు గాను, వచ్చు అప్పుడు వచ్చు 'న'ప్పుడు గానూ మారిపోయింది. ఈ సందర్భాల్లో 'న్' కొత్తగా వచ్చి చేరింది. 'న్' ఆగమం కాబట్టి ఇట్లా ఏర్పడటాన్ని 'నుగాగమ సంధి' అంటారు.

కింది ఉదాహరణలు విడదీసి, లక్షణాలు సరిచూడండి -

1) పోవునట్లు

2) కలుగునప్పుడు

5. పై సందర్భంలోనే గాక మరికొన్ని చోట్ల 'నుగాగమం' వస్తుంది. కింది పదాలను పరిశీలించండి.

అ) తళుకు + గజ్జెలు

- తళుకుఁ గజ్జెలు
- తళుకు న్ గజ్జెలు
- తళుకుం గజ్జెలు

ఆ) ఉన్నతంపు + గొడుగు

- ఉన్నతంపు గొడుగు
- ఉన్నతంపు న్ గొడుగు
- ఉన్నతంపుం గొడుగు

పైన ఇచ్చిన పదాలు

1. ఉత్తు చివరగల స్త్రీసమాలు అయినందువలన నుగాగమం వచ్చింది.

2. నుగాగమానికి సరళాలు, స్థిరాలు (మహాప్రాణాక్షరాలు, య ర ల వ శ ష స హ లు) పరమైతే 'ను'కి లోపం కాని, సంశ్లేషకాని జరుగుతుంది.

కింది ఉదాహరణలు పరిశీలించి లక్షణాలు సరిచూడండి.

1) చిగురుంగయిదువు -

2) సరసపుఁదనము -

3. మహాప్రాణాక్షరాలు, సరళాలు పరమైతే కొన్ని చోట్ల 'ను'కు పూర్ణబిందువు వస్తుంది.

6. ఇంకా కొన్ని సందర్భాల్లోనూ నుగాగమం వస్తుంది.

కింది పదాలను విడదీసి, పరిశీలించండి.

అ) విధాత్యనానతి - (విధాత యొక్క ఆనతి) = విధాత్య + ఆనతి.

ఆ) రాజునాజ్ఞ - (రాజు యొక్క ఆజ్ఞ) = రాజు + ఆజ్ఞ.

◆ విగ్రహవాక్యాలననుసరించి పై సంధి పదాలు షష్ఠీతత్పురుషానికి సంబంధించినవని తెలుస్తున్నది.

- పూర్వస్వరం స్థానంలో 'ఋ'కారం, ఉత్తు ఉన్నాయి. వీటికి అచ్చుపరమైనప్పుడు నుగాగమం వచ్చింది.

అంటే- షష్ఠీతత్పురుషాల్లో ఉకారానికి, ఋకారానికి అచ్చుపరమైనప్పుడు నుగాగమం వస్తుంది.

భాషాకార్యకలాపాలు / ప్రాజెక్టు పని

- ◆ మహోన్నత వ్యక్తిత్వంతో పరిపాలనాదక్షతతో సేవచేసిన వారి వివరాలు సేకరించండి. ఒక సంకలనాన్ని రూపొందించండి. తరగతిలో ప్రదర్శించండి.

ప్రజాకార్యం తు తత్కార్యం, ప్రజాసౌఖ్యం తు తత్సుఖం,
ప్రజాప్రియః ప్రియస్తస్య, స్వహితం తు ప్రజాహితమ్.

- మహాభారతం

ప్రజాకార్యమే పాలకుని కార్యం. ప్రజల సుఖమే
పాలకుని సుఖం. ప్రజల ప్రియమే పాలకుని ప్రియం.
ప్రజల హితమే పాలకుని హితం.

